

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

FINANCE, BANKING AND INSURANCE

УДК 336.76

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ НА СВІТОВИЙ ФОНДОВИЙ РИНОК

Петро Віблій; Юлія Костевич

Національний університет «Львівська політехніка», Львів, Україна

Резюме. Пріділено увагу та проаналізовано, як вплинуло й продовжує впливати повномасштабне вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2022 року, на частину світового ринку капіталів, де здійснюється емісія, купівля та продаж цінних паперів, а саме – фондовий ринок. Визначено, на чому саме тут ґрунтуються будь-які зміни ціни. Як фондові ринки можуть відображати очікування певної групи людей, у даному випадку інвесторів по всьому світу, у період воєнних дій. Санкції та тиск на фондовий ринок. Також оцінено середню реакцію двадцяти компаній, що входять до Top-500 найкращих акцій у базі даних Center for Research in Security Prices, на відсоткові зміни зваженого індексу цін на сировинні товари. Тобто ми оцінили, наскільки 1%-ва зміна індексу цін на сировинні товари змінить ціни акцій кожної з 20 компаній. Окремо визначено, як вплинув військовий конфлікт на цінні папери американських компаній, що здійснюють свою діяльність у різних галузях, для яких війна допомогла підвищити капіталізацію, а для яких сприяла погіршенню загального фінансового стану. Як змінився рейтинг найефективніших акцій S&P 500 у 2022 році. Чому 13 вересня ціни акцій багатьох світових компаній змінилися, а три основні фондові індекси (Dow Jones Industrial Average, Nasdaq Composite та S&P 500) мали найгірший день із червня 2020 року. Прогноз їх подальших змін. Окремо, крім американського, висвітлено зміни, що відбулися на фондових ринках Східних країн, на прикладі Китаю, Таїланду, Індії та Індонезії. Описано очікувані зміни на фондовому ринку Росії та можливість його повного зникнення завдяки санкціям, які вводять різні країни світу. Розглянуто ситуацію на ринку безпосередньо України та варіанти, у що саме вкладатися вітчизняним інвесторам у період активних воєнних дій. Крім цього, висвітлено вирішення проблем, пов'язаних із волатильністю фондового ринку. Так, питанню впливу війни між Україною й Росією на стан світових фондових ринків, у сучасних реаліях приділяється велика увага не лише з боку українських науковців, а й іноземних. Це й не дивно, оскільки неможливо відкинути, що останні події спричинили ланцюжковий ефект, вплинувши спочатку на ціни товарів, обсяг експорту, та у подальшому капіталізацію й зростання або спадання цін на цінні папери компаній по всьому світу.

Ключові слова: фондовий ринок, акції, війна та економіка, фондові індекси, волатильність.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.039

Отримано 03.01.2023

UDC 336.76

IMPACT OF THE WAR IN UKRAINE ON THE GLOBAL STOCK MARKET

Petro Viblyi; Yuliia Kostevych

Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

Summary. This article focuses on and analyzes how the full-scale invasion of Russia on the territory of Ukraine on February 24, 2022, affected and continues to affect the part of the global capital market where

securities are issued, bought and sold, namely the stock market. It is determined what any price changes are based on here; how stock markets can reflect the expectations of a certain group of people, in this case investors around the world, during a period of war; sanctions and pressure on the stock market. Also, the average response of twenty companies included in the Top-500 best stocks in the Center for Research in Security Prices database to percentage changes in the weighted commodity price index was evaluated. That is, we estimated how much a 1% change in the commodity price index would change the share prices of each of the 20 companies. It is determined separately how the military conflict affected the securities of American companies operating in various industries; for whom the war helped to increase capitalization, and for whom it contributed to the deterioration of the general financial condition. How the ranking of the best-performing S&P 500 stocks has changed in 2022. Why on September 13, the share prices of many global companies decreased, and the three main stock indexes (Dow Jones Industrial Average, Nasdaq Composite and S&P 500) had their worst day since June 2020. Forecast of their further changes. Separately, in addition to the American one, the changes that took place in the stock markets of Eastern countries, using the example of China, Thailand, India and Indonesia, are highlighted. Expected changes in the Russian stock market and the possibility of its complete disappearance due to sanctions imposed by various countries of the world are described. The situation on the market of Ukraine itself and the options of what exactly to invest in for domestic investors during the period of active military operations were considered. In addition to all this, the solution to problems related to the volatility of the stock market is highlighted. Thus, the question of the influence of the war between Ukraine and Russia on the state of the world stock markets, in modern realities, is paid a lot of attention not only by Ukrainian scientists, but also by foreign ones. This is not surprising, since it is impossible to ignore that the recent events have caused a chain effect, affecting firstly the prices of goods, the volume of exports, and subsequently the capitalization and growth or decline of the prices of securities of companies around the world.

Key words: stock market, shares, war and economy, stock index, volatility.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.039

Received 03.01.2023

Постановка проблеми. Не секрет, що повномасштабне вторгнення, яке почалися на територію України 24 лютого 2022 року, сколихнуло світовий фінансовий ринок. Важливе місце мав вплив конфлікту саме на фондові ринки різних країн. Можна було спостерігати подекуди навіть за доволі передбачуваними змінами на ринку цінних паперів, однак є й такі, що передбачити було не так легко. Війна впливає на акції деяких компаній опосередковано, через зміну цін на продукцію, що ними виготовляється чи експортується. Загалом, невизначеність на такому ринку існує завжди, однак саме зараз вона може стати проблемою для інвесторів по всьому світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізування інформаційних джерел та останніх наукових публікацій свідчить про те, що питанню впливу війни між Україною та Росією на сучасний стан світових фінансових ринків особливо фондовий, приділяється велика увага як з боку українських, так і іноземних спеціалістів: С. Галеа, Д. Джозефс, К. Нілі, С. Джордан-Вуд, М. Гуппал та інші.

Метою статті є аналіз змін, що відбулися на фондових ринках різних країн внаслідок воєнних подій на території України.

Постановка завдання. Проаналізувати вплив війни між Україною та Росією на міжнародний фондовий ринок, розглянути закономірності та перспективи його подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Геополітичний ризик розглядається як один із зовнішніх шоків, який неможливо пом'якшити диверсифікацією інвестицій. Цей ризик, як правило, пов'язаний з війною, терористичними атаками та регіональними конфліктами, і, у свою чергу, значно впливає на фондові ринки. Деякі стверджують, що такий вплив короточасний. Однак чи так це насправді?

Правдою є те, що невизначеність існує завжди, а під час війни та геополітичних заворушень вона ще більше посилюється, і часто, на початку конфліктів між різними

націями, негативно впливає на фінансові ринки, оскільки вони стають більш нестабільними та коливаються з кожною новиною, опублікованою з будь-якого боку [1].

Невизначеність зводиться до дилеми для населення через можливі витрати й наслідки інвестиційних рішень. Крім того, вона порушує економічну динаміку й тягне за собою економічний спад. Це, безумовно, стало очевидним для європейської економіки, яка зараз зіткнулася з серйозними геополітичними проблемами, як тільки опинилася на порозі відновлення після пандемії covid-19. Так, на початку січня очікуване зростання ВВП прогнозувалося на рівні близько 4% [1]. Зараз, після початку російсько-української війни, середнє зростання знизилася на один відсотковий пункт. Отже, що це означає для фондових ринків?

Перш за все фондові ринки діють не самі по собі, а відображають очікування певної групи людей – інвесторів. Якщо інвестори вважають, що актив продовжуватиме обслуговуватися й торгуватися, незважаючи на будь-який поточний конфлікт між країнами, то можливість відновлення цін після початкового зниження дуже ймовірна.

Це було очевидно, наприклад, у Сполучених Штатах Америки, коли на початку Другої світової війни в 1939 році, відразу після нападу Німеччини на Чехословаччину, індекс S&P 500 впав на 25%, але потім відновив 19% втрат у межах року. Так само, коли Німеччина напала на Францію в 1940 році, індекс знову впав на 25%, і 9,2% цих втрат теж було відшкодовано протягом року [2].

Російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року поклато початок історичним політичним діям і рухам на світових ринках. Російський рубль продовжує досягати рекордно низьких значень, а російський фондовий ринок залишається закритим з 25 лютого, у той час як нафта вперше з 2008 року перевищила позначку в 130 доларів за барель, а ціни на газ підскочили до історичного рівня. До глобальної координації санкцій увійшли Європейський Союз (ЄС), США, Великобританія, Канада, Швейцарія, Японія, Австралія, Тайвань та безліч інших країн світу. 8 березня президент США Джо Байден підписав указ про заборону імпорту російської нафти, зрідженого природного газу і вугілля до Сполучених Штатів Америки, а також заборонив нові інвестиції США в енергетичний сектор Росії. Велика Британія пообіцяла поступово припинити імпорт російської нафти до кінця року, а ЄС оприлюднив нову пропозицію щодо енергетичної безпеки, щоб диверсифікувати постачання з Росії. G7 також оголосила про плани позбавити Росію статусу «найбільшого сприяння» Палата представників США схвалила це 17 березня [3].

Санкції завдали великого болю російському бізнесу, про що свідчить падіння цін на їхні акції. Усі інвестори можуть відчувати, що їхні портфелі в небезпеці. Список компаній, які оголосили про часткове або повне припинення діяльності в Росії, збільшується, викликаючи побоювання щодо зниження доходів серед їхніх інвесторів. McDonald's закрав усі 850 закладів у Росії, а незабаром за ними – Starbucks, Coca-Cola та PepsiCo. Apple також припинила експорт. Список компаній, які бойкотують Росію, зростає з кожним днем, що ще більше спричиняє тиск на фондові ринки.

Вторгнення Росії в Україну в лютому домінувало не лише в геополітичних, але й в економічних новинах 2022 року. Обидві країни є важливими експортерами багатьох товарів. Росія є особливо важливим виробником енергетичних товарів, таких, як нафта, газ і вугілля; дорогоцінних металів, таких, як золото, платина і паладій. Україна також експортує великі обсяги продовольчих товарів, таких, як пшениця та соняшникова олія, а також залізо [4].

У наступних двох таблицях наведено списки експорту, один з України та один з Росії, а також відсоток світового експорту й валового внутрішнього продукту (ВВП) для кожної категорії.

Таблиця 1. Основні статті українського експорту у 2021 році

№ з/п	Український експорт	Відсоток внутрішнього ВВП	Відсоток світового експорту
1	Соняшникова, сафлорова та бавовняна олія	7%	40%
2	Кукурудза	6%	13%
3	Залізні руди та концентрати	5%	3%
4	Пшениця	5%	8%
5	Чавун або нелегована сталь	4%	13%

Таблиця 2. Основні статті російського експорту у 2021 році

№ з/п	Російський експорт	Відсоток внутрішнього ВВП	Відсоток світового експорту
1	Нафтові масла та масла з бігумінозних мінералів	10%	15%
2	Нафтопродукти	6%	10%
3	Товари, не визначені за видом	5%	6%
4	Золото (включаючи золото з платиновим покриттям)	2%	5%
5	Вугілля, брикети, овоїди та інше тверде паливо з вугілля	2%	16%

На рисунку нижче бачимо, що наприкінці лютого та на початку березня ціни на нафту, пшеницю та паладій різко зросли. Також можна побачити, що дві ключові дати позначені вертикальними лініями:

1. 21 лютого 2022 р.: Російські війська входять на непідконтрольну Україні територію.

2. 24 лютого 2022 р.: Російські війська починають повне вторгнення в Україну.

Зростання цін стало особливо відчутним на початку березня, оскільки учасники ринку зрозуміли, що війна затягнеться, а більшість країн Організації економічного співробітництва та розвитку запровадять серйозні санкції проти Росії.

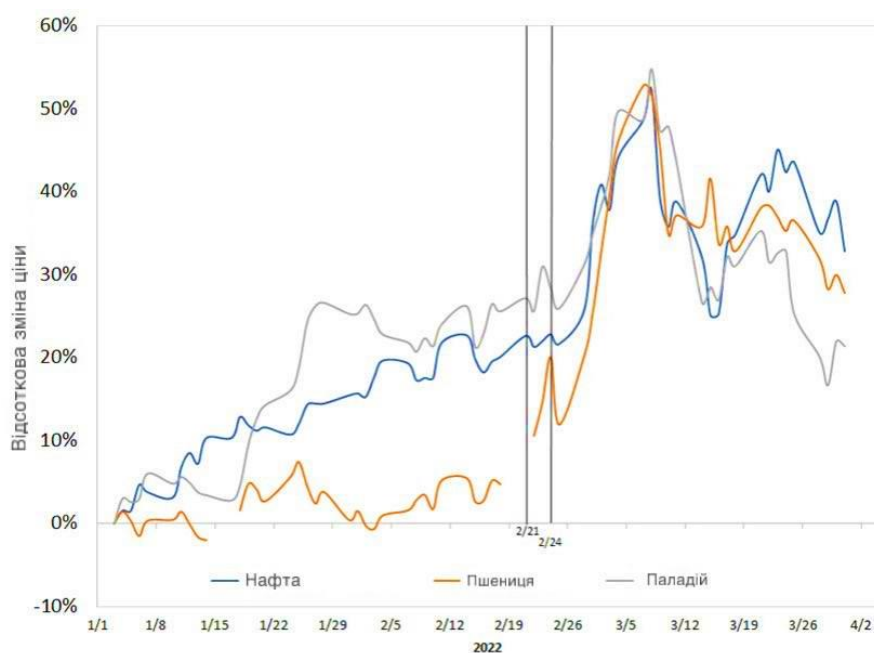

Рисунок 1. Зміни цін на основні товари внаслідок російсько-української війни

Ціни на акції в США та решті світу також відреагували на зміни, викликані вторгненням, насамперед на зміни цін на сировинні товари. У цілому світові акції мали тенденцію до різкого падіння з середини лютого до середини березня, а потім здебільшого відновилися пізніше в березні.

Зміни цін на сировинні товари сприяли деяким змінам цін на акції. Щоб визначити, які акції виграли, а які втратили, оцінимо середню реакцію 20 найкращих акцій у базі даних Center for Research in Security Prices на відсоткові зміни зваженого індексу цін на сировинні товари. Тобто ми оцінили, наскільки 1% зміна індексу цін на сировинні товари змінить ціни акцій кожної з 20 компаній (табл. 3).

Таблиця 3. Зміни ціни на акції внаслідок зміни цін на товари на 1%

Назва компанії	Сфера діяльності	Індекс цін на товари	Зміна прибутку в 1 кварталі 2022 року
Occidental Petroleum Corp.	Видобування нафти	0.68	222.6%
Devon Energy Corp. New	Видобування нафти	0.46	78.7%
Barrick Gold Corp.	Видобування золотої руди	0.46	136.7%
Cheniere Energy Partners LP	Розподіл природного газу	0.45	97.6%
Cenovus Energy Inc.	Допоміжна діяльність для нафтогазових операцій	0.42	56.3%
Newmont Corp.	Видобування золотої руди	0.42	127.5%
Exxon Mobil Corp	Нафтопереробні заводи	0.41	60.0%
Schlumberger Ltd.	Допоміжна діяльність для нафтогазових операцій	0.39	46.9%
EOG Resources Inc.	Видобування нафти	0.38	59.2%
Halliburton Co.	Допоміжна діяльність для нафтогазових операцій	0.36	137.6%
EPAM Systems Inc.	Послуги комп'ютерного програмування на замовлення	-1.39	-261.8%
Shopify Inc.	Видавці програмного забезпечення	-0.81	-218.1%
Deutsche Bank AG	Комерційний банкінг	-0.79	-31.9%
Moderna Inc.	Виробництво біопрепаратів (крім діагностичних)	-0.74	-39.2%
Stellantis NV	Будівництво комерційних та організаційних будівель	-0.72	-138.7%
MongoDB Inc.	Створення програмного забезпечення	-0.67	66.6%
Rivian Automotive Inc.	Офіси інших холдингових компаній	-0.64	-184.2%
Delta Air Lines Inc.	Регулярні пасажирські авіаперевезення	-0.63	0.4%
Atlassian Corp. PLC	Усі інші послуги підтримки бізнесу	-0.63	0.3%
Block Inc.	Створення програмного забезпечення	-0.62	20.7%

Верхня половина другої таблиці показує акції, які змінювалися разом із цінами на товари, а нижня половина показує акції, ціни яких змінювалися відповідно до цін на товари. Акції в кожній половині були ранжовані за чутливістю ціни акцій до індексу цін на товари. Третій стовпець показує саме значення показника. Так, позитивний показник вказує на те, що ціна акцій зростає разом зі зростанням цін на товари, тоді як негативне – на те, що ціна акцій падає разом зі зростанням цін на товари. Останній стовпець показує зміни у прибутку компанії [3].

Не дивно, що фірми, які продають нафту, газ чи золото або надають послуги цим галузям промисловості, виграли від значного зростання цін на нафту. Важче зрозуміти, чому ціни на акції деяких компаній впали особливо сильно, хоча деякі з них можна пояснити. Deutsche Bank був серед акцій, ціни на які втратили найбільше вартості через зростання цін на сировину. Цей банк має значні інвестиції в Росії, і поєднання війни та санкцій могло значно знизити вартість цих інвестицій. Delta Air Lines також була серед

компаній, які, здавалося, сильно постраждали від підвищення цін на сировинні товари. Це має сенс, оскільки вищі ціни на нафту означають вищі ціни на авіаційне паливо, а сама компанія також співпрацювала з «Аерофлотом», російською національною авіакомпанією [4].

На даний момент інвестори розуміють, які саме типи акцій мають тенденцію підвищувати та погіршувати ефективність у періоди глобальних військових конфліктів. Акції компаній, що здійснювали свою діяльність у сфері розваг та відпочинку, мали одні з найгірших показників у рейтингу S&P 500 з початку вторгнення Росії в Україну 24 лютого. Так, дуже постраждала туристична компанія Expedia Group Inc., компанія з розваг готелів і казино Caesars Entertainment Inc. та оператор круїзних ліній Carnival Corp. Ціни цінних паперів даних компаній зменшилися на 43,43%, 51,67% та 51,33% відповідно [5].

Окрім згаданого Deutsche Bank, також на тлі воєнних дій в Україні зазнали великого удару й акції світових банків. Процентні ставки зростають, але інвестори стурбовані тим, що інфляція, посилена російським вторгненням, зрештою спровокує рецесію в різних країнах та зниження зростання позик. Розглянемо на прикладі США. Регіональні банки, такі, як Signature Bank і PacWest Bancorp, мали одні з найгірших показників на ринку на початку вторгнення в Україну, а саме зменшення ринкової ціни емітованих цінних паперів на 48,35% та 44,98%. Акції іпотечних фінансових компаній Rocket Companies Inc. і Walker & Dunlop Inc. також впали на 50,03% та 36,55% відповідно, оскільки інвестори очікують, що підвищення процентних ставок вплине на попит на іпотеку.

Однак, як уже й згадувалось, є й компанії, котрі навпаки «виграли» за рахунок цього конфлікту. Не дивно, що у 2022 році цінні папери оборонного сектора показали відносно гарні результати. Із початку військових дій акції компанії військової електроніки L3Harris Technologies Inc. зросли на 8,28%, військово-промислової компанії Northrop Grumman Corp. на 28,57%. Також з початку року зросли ціни на акції оборонних гігантів General Dynamics. і Lockheed Martin Corp. на 10,38% і 18,83% відповідно.

Окрім оборонних компаній, пощастило енергетичному сектору, оскільки ціни на енергоносії підвищилися в усьому світі. Насправді, 16 найефективніших акцій S&P 500 у 2022 році – це акції нафтогазових компаній. Серед Occidental Petroleum Corp., Marathon Oil Corp. і Coterra Energy Inc. Від початку року цінні папери усіх трьох підприємств цього року зросли на 106,95%, 52,70% та 47,78% відповідно.

Усі ці зміни та підвищення рівня інфляції у деяких країнах мали ж свій окремий вплив на індекс S&P 500. Його значення станом на 27 вересня 2022 р. впало на 24,62% у порівнянні з показником на початок року. Загалом, 13 вересня ціни акцій багатьох світових компаній зменшились, а три основні фондові індекси мали найгірший день із червня 2020 року. Після невтішного звіту про зростання індексу споживчих цін у США, Dow Jones Industrial Average впав на 3,9%, Nasdaq Composite на 5,2%, і S&P 500 на 4,3% [5].

Американська транснаціональна логістична компанія FedEx особливо сильно постраждала 16 вересня, коли її ціна впала більш ніж на 20% після того, як був опублікований звіт про нещодавнє падіння обсягів доставки та фінансові труднощі, пов'язані з цим. День перед тим, в інтерв'ю CNBC, генеральний директор FedEx Радж Субраманіам сказав, що, на його думку, економіка, швидше за все, піде у світову рецесію. Ці новини вплинули на падіння акцій загалом і, у поєднанні з великими втратами напередодні, призвели до найгіршого тижня Nasdaq Composite з червня. Відповідно до історичних даних, вересень був найгіршим місяцем для S&P 500 з 1950 року та вказував на майбутній негативний четвертий квартал (і рік). Жовтень сумно відомий ринковими крахами, включаючи сумнозвісний Чорний понеділок у 1987 році та кризу, яка призвела до Великої депресії в 1929 році. Що б не трапилося,

експерти очікують, що рік буде нестабільним, і залишається тільки здогадуватися, як змінюватиметься індекс S&P 500 [5].

Окрім європейського та американського фондових ринків, воєнні дії на території України мали вплив на відповідні ринки Східних країн. Близько 70% найбільших азійських компаній втратили вартість із початку вторгнення Росії в Україну. Інвестори налякані економічними наслідками війни та нового жорсткого блокування через covid-19 у потужному Китаї.

Ринкова капіталізація відомих компаній, таких, як Tencent Holdings (китайська телекомунікаційна компанія), Taiwan Semiconductor Manufacturing Co. (найбільша у світі монопрофільна незалежна компанія з виробництва напівпровідників) і Samsung Electronics (південнокорейська корпорація-виробник електроніки), впала через високі витрати на сировину та занепокоєння ланцюгом поставок. Зменшилися ціни на їх акції – на 36,98%, 25,36% та 29,64% відповідно. Але вартість енергетичних і сировинних компаній в Індії, Таїланді та Малайзії зросла, оскільки їхня продукція має вищі ціни.

Nikkei Asia порівняв ринкову капіталізацію найбільших компаній Азії між 23 лютого – за день до того, як Росія розпочала атаку на Україну – та 29 серпня. Згідно з базою даних QUICK-FactSet було 627 компаній з оцінкою понад 10 мільярдів доларів станом на 23 лютого, з яких 31% збільшили свою ринкову капіталізацію, а 69% втратили вартість протягом цих місяців. Ринкова вартість акцій компанії Didi Global, яка зараз готується до виходу з Нью-Йоркської фондової біржі, впала на 62,29% від початку війни, найбільше серед усіх компаній, у той же час гігант електронної комерції JD.com впав на 24.19%. Tencent і Alibaba Group впали на 39.40% та 31.83% відповідно. Дорогі цінні папери технологічних компаній є одними з найбільш вразливих до підвищення процентних ставок, оскільки це стримує відносну вартість їхніх майбутніх доходів.

Між тим, дані QUICK-FactSet також показали, що найбільші прибутки на фондовому ринку Азії з початку війни в Україні були в основному в енергетичному та сировинному секторах, особливо в країнах регіону з економікою, що розвивається [6].

Індійська Adani Total Gas очолила список, збільшивши свою вартість на 102.78%. Вона входить до Adani Group, однієї з найвідоміших бізнес-груп у південноазійській країні. Сама компанія постачає природний газ промисловим, комерційним і побутовим клієнтам.

У Таїланді ринкова вартість акцій нафтової компанії PTT Exploration and Production зросла на 42.68%, тоді як малайзійська Petronas Chemicals Group, яка є частиною державної нафтової компанії Petronas, зросла на 12%.

«Найбільше виграли сировинні сектори. Це тому, що конфлікт мав миттєвий вплив на російський експорт, скоротивши пропозицію», – сказав Джошуа Краб, старший менеджер Robeco голландської компанії з управління активами. Він додав, що війна також спровокувала довготермінову диверсифікацію від російських постачальників, виділивши основного експортера сировини Індонезію як конкретного бенефіціара.

Індонезійський конгломерат Astra International, чий бізнес варіюється від створення автомобілів до виробництва пальмової олії та видобутку вугілля, підскочив у вартості на 24.89%. Це сталося на тлі прискореного зростання цін на ці продукти, а продажі автомобілів Astra зросли майже вдвічі за перші 3 місяці цього року порівняно з аналогічним періодом 2021 року. Astra вважається лідером економіки Індонезії, оскільки вона працює в багатьох секторах. Дійсно, базовий фондовий індекс цієї країни перевершив багато своїх аналогів, піднявшись на 8% за останні місяці [6].

Безперечно та цілком очікувано відбулися зміни на фондовому ринку Росії. Перший раунд економічних санкцій у відповідь на вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року мав миттєвий ефект. Російський фондовий ринок зазнав краху, впавши на 39%, як вимірює індекс РТС, у перший день війни, відновившись на понад 26% наступного дня. Однак

28 лютого Московська фондова біржа закрилася на день через «ситуацію, що розвивається». Вона також залишалася закритою у вівторок і середу, що стало найтривалішим закриттям фондового ринку з жовтня 1998 року. Крім того, він залишався закритим до 21 березня 2022 року, тобто майже цілий місяць через різкий обвал на ринку. Після цього було запроваджено обмеження на рух капіталу, що призвело до деякого зростання ринку в умовах відсутності іноземних продавців та маніпуляцій ринком з боку влади.

Рубль впав до рекордно низького рівня, оскільки росіяни кинулися обмінювати гроші. Було призупинено діяльність Московської та Петербурзької фондових бірж. Центробанк Росії оголосив про свої перші ринкові інтервенції після анексії Криму в 2014 році для стабілізації ринку. Він також підвищив процентні ставки до 20% і заборонив іноземцям продавати місцеві цінні папери. Санкції поставили російський суверенний фонд під загрозу зникнення.

2 березня торгівля російськими цінними паперами на лондонському ринку різко впала, перш ніж Лондонська фондова біржа призупинила торгівлю 27 російськими цінними паперами. «Індексний бізнес FTSE Russell видалив російські лістинги зі своїх індексів, Лондонська фондова біржа призупинила торгівлю 27 російськими цінними паперами», – заявив генеральний директор Лондонської фондової біржі Девід Швіммер. Серед найсерйозніших втрат: Сбербанк впав на 99,72% з початку року, торгуючись приблизно на один пенні, Лукойл – на 99,2%, Полюс – на 95,58%, Газпром – на 93,71%, а Роснефть – на 92,52%.

26 вересня 2022 року Індекс Московської біржі вперше з 24 лютого опустився нижче за 1900 пунктів. Таким чином, на фондовий ринок Росії вплинула оголошена главою Кремля Володимиром Путіним часткова мобілізація. Станом на 26 вересня індекс Московської біржі впав на 10,3% до 1875 пунктів, індекс РТС – на 10,5%, до 1020 пунктів. Варто зазначити, що падіння фондового ринку в РФ набрало обороти ще у вівторок, 20 вересня. Індeksi Московської біржі та РТС обвалилися на 9% після повідомлень про плани мобілізації. Після заяви Путіна у середу, 21 вересня, індекс Московської біржі впав на 7,4%, індекс РТС упав на 9,7% [7].

Через активну війну на території України вітчизняний фондовий ринок певний час був заморожений, але з 8 серпня Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку зняла майже всі обмеження на здійснення операцій на ринках капіталу та організованих товарних ринках, які були введені з початком великої війни, тому зараз державні цінні папери залишаються доступними для торгів.

Консервативним інвесторам, власникам бондів можна придбати українські єврооблігації через європейського брокера Freedom Finance Europe. Наразі вони торгуються з дисконтом, тому реальна прибутковість після погашення сягає 50–70% річних у доларах.

Тим, хто хоче підтримати Збройні сили України, слід розглянути військові облігації. Ставка становить 10–11% річних у гривні залежно від терміну обігу. Це вигідніше, ніж депозити, і надійніше, адже є державна гарантія на повне повернення інвестиції. Звичайно, суть купівлі таких облігацій більше у фінансуванні армії, ніж в особистому збагаченні [8].

Заглядаючи вперед, експерти кажуть, що критичними факторами для ринків залишатимуться інфляція цін на сировинні товари, спричинена війною, жорсткіша монетарна політика в США та, як наслідок, зміцнення долара, а також тривалі карантини в Китаї через covid. На початку війни світовий фондовий ринок уже постраждав від поступового переходу Федеральної резервної системи США до більш жорсткої монетарної політики, оскільки світова економіка оговтується від пандемії. Вторгнення розпалювало

ринкову невизначеність, безпосередньо вдарило по економіках, тісно пов'язаних з Україною та Росією, і викликало глобальне зростання цін на енергоносії та пшеницю [5].

У зв'язку із описаними змінами, можна задатись питанням – «як все-таки впоратися з волатильністю фондового ринку?». Для нових інвесторів великі коливання можуть бути важким завданням. Зараз існує багато невизначеності через підвищення процентних ставок, зростання цін на нерухомість і подорожчання повсякденних товарів через інфляцію – і ринок відображає це щодня. Однак, дотримуючись стратегії «купуй і тримай» із недорогими індексними фондами широкого ринку, потрібно пам'ятати, що повільний і стабільний перемагає в перегонах. Найефективніші портфелі – це ті, які мають найбільше часу на ринку.

«Найважливіше завжди пам'ятати, заради чого ви інвестуєте», – каже Томас Муньос, радник з фінансового життя Telemus фінансово-консалтингової фірми. «Короткотермінова волатильність – це, очевидно, те, про що люди повинні знати. Але якщо у вас є довготерміновий часовий горизонт, історично фондовий ринок зростає. І коли це так, важливо мати дисципліну, щоб усереднювати вартість ваших інвестицій у доларах». Усереднення вартості в доларах розподіляє депозити в часі та продемонструвало, що воно ефективніше «під час сильних ринкових крахів», – каже Ребека Завалета, творець інвестиційної спільноти First Milli [2].

Що б не відбувалось – потрібно інвестувати завчасно та часто, особливо якщо наявний тривалий графік інвестування. Відбудуться спади та крахи, а також інші страшні речі, такі, як економічні бульбашки, корекції, рецесії та ін. Так, скористатися можна падінням цін на акції, щоб вкласти більше, але якщо це не вплине на звичайний графік інвестування. Важко сказати, коли відбудеться падіння чи корекція, і «навіть найкращі інвестори в історії не можуть визначити час на ринку». Найкраща порада – дотримуватися свого плану та продовжувати інвестувати.

Висновки. Нещодавно інвесторам по всьому світу довелося стикнутись із унікальною сумішшю макроекономічних і політичних проблем. Від початку російського вторгнення в Україну минуло багато місяців, але воно все ще продовжує негативно впливати на світові фінансові ринки, і, в свою чергу, на акції компаній, що працюють в різних секторах. Наприклад, галузі видобутку корисних копалин, зокрема нафти, все ще відчують наслідки санкцій щодо одного з найбільших їх експортерів у світі. Акції компаній оборонного сектора можна відзначити як найбільших переможців у війні, яка не має ознак сповільнення. Тому дане дослідження довело, що військові дії між Україною та Росією помітно вплинули й стали однією з основних причин змін, що відбувалися на фондових ринках у 2022 році.

Conclusions. Investors around the world have recently faced a unique mix of macroeconomic and political challenges. More than seven months have passed since the beginning of the Russian invasion of Ukraine, but it still continues to have a negative impact on the global financial markets, and, in turn, on the shares of companies operating in various sectors. For example, the mining industry, particularly oil, is still feeling the effects of sanctions against one of the world's largest exporters. Shares of defences companies can be noted as the biggest winners in a war that shows no signs of slowing down. Therefore, this study proved that the military actions between Ukraine and Russia had a noticeable impact and became one of the main reasons for the changes taking place in the stock markets in 2022.

Список використаних джерел

1. Галеа С. Вплив війни на фінансові ринки. MFSA. 2022. URL: <https://www.mfsa.mt/publication/the-effect-of-war-on-the-financial-markets/> (дата звернення: 12.09.22).
2. Д'Суза Д. Як війна впливає на сучасний фондовий ринок. Investopedia. 2022. URL: <https://www.investopedia.com/solving-the-war-puzzle-4780889> (дата звернення: 12.09.22).

3. Шок цін на продовольство та енергоносії внаслідок війни в Україні може тривати роками. World Bank. 2022. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/04/26/food-and-energy-price-shocks-from-ukraine-war> (дата звернення: 13.09.22).
4. Джозефс Д. Війна в Україні спричинить найбільший ціновий шок за 50 років. BBC News. 2022. URL: <https://www.bbc.com/news/business-61235528> (дата звернення: 13.09.22).
5. Нілі К., Джордан-Вуд С. Вторгнення Росії в Україну та його вплив на ціни акцій. Federal Reserve Bank of St. Louis. 2022. URL: <https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2022/jun/russia-invasion-ukraine-impact-stock-prices> (дата звернення: 26.09.22).
6. Івамото К. Війна в Україні, карантин Китаю призвели до падіння 70% найбільших акцій Азії. Nikkei. 2022. URL: <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Market-Spotlight/Ukraine-war-China-lockdowns-drag-down-70-of-Asia-s-biggest-equities> (дата звернення: 26.09.22).
7. Тарасовський Ю. Індекс Мосбіржі впав нижче 1900 пунктів вперше від початку війни проти України. Forbes. 2022.. URL: <https://forbes.ua/news/indeks-mosbirzhi-vpav-nizhche-1900-punktiv-vpershe-vid-pochatku-viyni-proti-ukraini-26092022-8586> (дата звернення: 28.09.22).
8. Гуппал М. Вплив війни та рецесії, що насувається, на фондовий ринок США. Мінфін. 2022. URL: <https://sp.minfin.com.ua/vplyv-viyni-ta-recesiyi> (дата звернення: 28.09.22).

References

1. Halea S. Vplyv viyny na finansovi rynky [The Effect of War on the Financial Markets]. *MFSA*. (2022). URL: <https://www.mfsa.mt/publication/the-effect-of-war-on-the-financial-markets/> (accessed: 12 September 2022).
2. D"Suza D. Yak viyna vplyvaye na suchasnyy fondovyy rynek [How War Affects the Modern Stock Market]. *Investopedia*. (2022). URL: <https://www.investopedia.com/solving-the-war-puzzle-4780889> (accessed: 12 September 2022).
3. Shok tsin na prodovol'stvo ta enerhonosiyi vnaslidok viyny v Ukrayini mozhe tryvaty rokamy [Food and Energy Price Shocks from Ukraine War Could Last for Years]. *World Bank*. (2022). URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/04/26/food-and-energy-price-shocks-from-ukraine-war> (accessed: 13 September 2022).
4. Dzhozefs D. Viyna v Ukrayini sprychynyt' naybil'shyy tsinovyy shok za 50 rokiv [Ukraine War to Cause Biggest Price Shock in 50 Years]. *BBC News*. (2022). URL: <https://www.bbc.com/news/business-61235528> (accessed: 13 September 2022).
5. Nili K., Dzhordan-Vud S. Vtorhnennya Rosiyi v Ukrayinu ta yoho vplyv na tsiny aktsiy [Russia's Invasion of Ukraine and Its Impact on Stock Prices]. *Federal Reserve Bank of St. Louis*. (2022). URL: <https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2022/jun/russia-invasion-ukraine-impact-stock-prices> (accessed: 26 September 2022).
6. Ivamoto K. Viyna v Ukrayini, karantyn Kytayu pryzvely do padinnya 70% naybil'shykh aktsiy Aziyi [Ukraine war, China lockdowns drag down 70% of Asia's biggest equities]. *Nikkei*. (2022). URL: <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Market-Spotlight/Ukraine-war-China-lockdowns-drag-down-70-of-Asia-s-biggest-equities> (accessed: 26 September 2022).
7. Tarasovskyy Y. Indeks Mosbirzhi vpav nyzhche 1900 punktiv vpershe vid pochatku viyny proty Ukrayiny [The Moscow Exchange index fell below 1,900 points for the first time since the beginning of the war against Ukraine]. *Forbes*. (2022). URL: <https://forbes.ua/news/indeks-mosbirzhi-vpav-nizhche-1900-punktiv-vpershe-vid-pochatku-viyni-proti-ukraini-26092022-8586> (accessed: 28 September 2022).
8. Huppal M. Vplyv viyny ta retsesiyi, shcho nasuvayet'sya, na fondovyy rynek SShA [The impact of the war and the impending recession on the US stock market]. *Minfin*. (2022). URL: <https://sp.minfin.com.ua/vplyv-viyni-ta-recesiyi> (accessed: 28 September 2022).